

ZAPAŽANJA U ODNOSIMA SRBIJE I CRNE GORE

Zbog činjenice da su političke elite, pa i javnost u obe države podijeljeni povodom viđenja stvarne slika odnosa između dvije države, a vladajuće strukture dobrim dijelom neiskrene u otkrivanju namjera, odnosno nespremljene da predstave i predlože jasnu, zaokruženu političku platformu odnosa dvije zemlje, ostaje da čitamo „znakove pored puta“.

Odnosi ove dvije zemlje su isprepletani brojnim istorijsko-političkim kontekstima, ali prvi markantan znak, koji do danas nije dobio potrebnu kontekstualizaciju bilo je „prisajedinjenje“ Crne Gore Srbiji 1918. godine. Dihotomije koje su stvarale političke elite, uz neminovno miješanje velikih sila, ostavile su trajne rane, a kada su sprovedene od strane „jačeg“ u tom trenutku, vladajućim elitama su izgledale kao optimalne, a ono što ne bude baš najbolje, popraviće se vremenom. Taj osjećaj neutemeljene superiornosti budiće bijes onih drugih i svako će čekati svoju šansu i svog saveznika da ispravi „istorijsku nepravdu“. A u konkretnom slučaju Srbija nije krila paternalizam prema Crnoj Gori, zato je i naglavačke postavljen redosled poteza, gdje se Crna Gora prvo „prisajedinjava“ Srbiji, a nakon toga tri južnoslovenska naroda prave prvu južnoslovensku kraljevinu, sa srpskim kraljem na čelu. U Crnoj Gori tog vremena, postoji plebiscit o potrebi ujedinjenja južnoslovenskih naroda, ali ne i o načinu tog ujedinjenja. Posljedice ovog stanja bile su krvave u Crnoj Gori, a na neki način ponoviće se tokom drugog svjetskog rata, koji će opet u značajnoj mjeri biti obilježen građanskim ratom i velikim žrtvama.

Da sve postane dodatno komplikovanije, ni drugi svjetski rat neće dovesti do vrata rješenja, već će sve biti pokriveno skoro stasalom ideologijom komunizma, jednopartijskim sistemom, velikom zvaničnom ljubavi prema Rusiji i Staljinu, pa surovom razlazu u korist činjenice da je jugoslovenski režim bio znatno blaži od sovjetskog i nije htio pod patronat Moskve, što su samo jaki indikatori kontinuiteta nedemokratskog vladanja od kraljevina, preko kraljevine, socijalističke Jugoslavije gdje se građanin, pripadnik naroda, proleter, kako god, bio slabo osposobljenim za bilo koji vid kritičkog mišljenja i rasuđivanja, odnosno predstavljao laku metu raznih vidova političke manipulacije. Rijetki koji bi jasnije iznijeli svoja uvjerenja ili uvide, bili bi javno kažnjeni, prokazani. Na temelju toga do danas na prostorima naših država imamo šapat, stegnutost i strah, ljude koji su kadri da ratuju i biju se, ali ne i da jasno i glasno iznesu svoj stav, mišljenje, način, a da ne budu upozoreni, „...šta će ti to, gledaj svoja posla, ima ko o tome da misli, koja korist ti je od toga...“. Da ne budem pogrešno shvaćen, osnove demokratije u današnjim Srbiji i Crnoj Gori postoje, i jedna vrsta slobode govora, udruživanja, ali funkcionalnost demokratije ne. Politički sistem se već decenijama nalazi u stanju zamrznute

krize, gdje se u Srbiji dešavala promjena vlasti, ali ne i rješenje krize, a u Crnoj Gori, nešto relaksiranijoj spoljnopolitičkim smjernicama, nije bilo smjene vlasti na izborima. Obje države trenutno imaju brojne probleme, a međusobni odnos je samo jedan od mnogih izazova.

Društveno-politička slika stvorena 1997. godine nakon rascjepa u DPS-u, i danas je prisutna. Opozicione partije u Crnoj Gori koje usko sarađuju sa vlastima u Beogradu, suštinski se ne mire sa činjenicom da je Crna Gora samostalna država, a još manje prihvataju spoljnopolitičke prioritete zemlje, sa akcentom na NATO savez. Upravo je radikalno negativan odnos prema članstvu Crne Gore u ovaj vojno-politički savez poslužio kao jako političko gravitaciono polje, prvo za proteste koji su razbijeni prekomjernom upotrebom suzavca, ali i sa u par pojedinačnih slučajeva prekomjernom upotrebom sile, čak u jednom slučaju do brutalnosti. Protesti i anti-NATO kampanja jasno su podržavani od strane nacionalističkih krugova u Srbiji, ali i zvanične Moskve. Paradoks je donekle da su protesti 2015. na jedan način podržani i od strane civilnog društva u Crnoj Gori (nezavisni mediji i NVO), jer je činjenica da korupcija kao jedan od osnovnih stubova održavanja vlasti DPS-a, uz jasne veze sa opasnim kriminalnim strukturama crnogorsko društvo čini krajnje ranjivim i potencijalno nestabilnim. Smjenjivost vlasti i legitimitet izbornog procesa, procjena je u civilnom društvu, dali bi tako potrebnu šansu ubrzanju demokratskih procesa u Crnoj Gori. Ovu situaciju politički je valorizovao DF na izborima 2016. godine, ostajući nesporno najjača opoziciona struktura, dok se prograđanske strukture najblaže rečeno nijesu snašle. Na sami dan izbora pojavljuje se vijest o „državnom udaru“, koji je inače u proceduri pred pravosudnim organima Crne Gore definisan ka terorizam u pokušaju. Ova situacija opterećivaće crnogorsku društvenu i političku scenu do danas, ali i u perspektivi. Građanska alternativa vlasti je od pojave DF-a u stalnoj defanzivi, bez jasne politike, pokušavajući da svoju poziciju popravi igranjem na osjećaj pravde, radikalnijem opozicionom izrazu koji ne izlazi iz okvira javnih govora i zalaganja, koji ne prepoznaje potrebu sistemskog i programskog. Sa druge strane DPS održava maltene vojnu formaciju partije koja svoje pipke ima u bezmalo svim državnim institucijama i poslovima, jasnu hijerarhijsku strukturu, klijentelističku mrežu, parcijalne interese o kojima se šapće, a ako neko bude „pušten niz vodu“, čitaj Marović npr., prvo se presuda donese u partiji pa se tek onda uključuju pravosudni organi. Ovako kreirani odnosi Crnu Goru drže u zoni rizika i naglašene zavisnosti od velikih igrača.

Građani Srbije i Crne Gore osjećaju jasnu povezanost, a ta povezanost ima mnoge slojeve, rođačke, istorijske, kulturološke, imovinske, obrazovne, međutim politike dvije zemlje imaju svoje jasne razlaze još od 1997. godine.

Danas je najbliža tačka između dvije države EU integracija, a najdalja odnos prema Kosovu. U polju EU integracija postoji obostrano razumjevanje, a same EU integracije predstavljaju regionalnu težnju, što ovaj spoljnopolitički prioritet čini posebno značajnim. Sa druge strane

usljed unutrašnjih problema EU, region Zapadnog Balkana se ne tretira na dovoljno dobar način, tako da je sve izraženiji rizik od pojave i jačanja euroskepticizma.

Odnosi Srbije sa Rusijom, zbog jasnog otpora srpskog društva prema NATO-u, su prijateljski i Srbija je zasigurno najvažniji partner Moskve na Balkanu, dok Crna Gora trpi pritiske i ima pogoršanje odnosa sa Moskvom. Dva su osnovna uzroka ovog pogoršanja: prvi je uvođenje sankcija kao dokaz konzistentnosti Podgorice u praćenju spoljne politike zapadnih saveznika, što je Rusija doživjela kao neprijateljski čin, a drugi je ulazak Crne Gore u NATO.

I pored ovako postavljenog stanja srpske službe bezbjednosti su značajno doprinijele otkrivanju i spriječavanju tzv. Državnog udara u Crnoj Gori. Koliki god da je bio intenzitet obavještajnog, diplomatskog, pa možda i subverzivnog rata koji je eventualno mogao da destabilizuje Crnu Goru prije donošenja odluke o prijemu u NATO, Srbija je dala svoj doprinos da se to ne desi. Ipak sa druge strane zvanična Srbija pruža nedvosmislenu podršku optuženim liderima DF-a, daje pare iz državnog Budžeta za otvaranje Srpske kuće i radi na političkom jačanju i okupljanju srpskih nacionalista u Crnoj Gori. Sa druge strane Crna Gora, sa inače slabim kapacitetima za bavljenje crnogorskom dijasporom, u Srbiji skoro da nema uticaja u zaštiti crnogorskog identiteta, tako da su nacionalni Crnogorci u Srbiji iz popisa u popis u skoro izvjesnom nestajanju. Ono što posebno zabrinjava je širenje zazora prema crnogorskom društvu gdje god da se nalazi i u kom god obliku da se pojavljuje. Neki srpski mediji otvoreno rade na tome, dok su u Crnoj Gori srpski mediji u potpunosti prisutni, a da paradoks bude kompletan postoje slučajevi da ogranak jednog medija iz Srbije bude plaćen od vlasti u Crnoj Gori da brutalno radi na opozicionoj antipropagandi, satanizaciji, a da taj isti mediji u svom izvorniku u Srbiji vodi potpuno drugu uređivačku politiku koja može biti usmjerena i na širenje zazora prema crnogorskom društvu. Ovo je primjer do koje mjere su vlasti u obje zemlje spremne na manipulaciju, pa i elemente gebelsovske propagande. Sa druge strane neke opozicione strukture su već godinama preuzele slične metode javnog dijelovanja, što daje političke rezultate, da neko ostane vlast a neko zadrži jak status u opoziciji. I onda ide, ALI, srpskom i crnogorskom društvu se ne piše dobro ako ovaj metod bavljenja politikom ne počne dobijati zdravu alternativu kao potrebu ozdravljenja društava.

Crna Gora u odnosu na pitanje Kosova je zaista gledala samo svoje interese, a prioritarno spoljnopolitički definisane kao evro-atlantske integracije. Koliko je Kosovo kao takvo realnost, mislim da je svima jasno, ali je jasno da Srbija tu realnost neće prihvatiti bez velikih i teških procesa prilagođavanja na novonastalo stanje. Držim da je pitanje Kosova najbliže zamrznutom konfliktu i da je teško očekivati neki pomak u skorije vrijeme, ako se on i desi u pozitivnom smjeru to će biti otvaranje realne šanse regionu za veći nivo stabilizacije, pa i bržeg razvoja. Mislim da bi Srbija sebi otvorila put najbrže rastuće zemlje u mnogim poljima i šansu da izgradi status regionalno vodeće snage.

Odnos prema crnogorskim studentima je možda i najizraženija ostavština paternalizma. Za studente koji se izjasne kao pripadnici srpske manjine iz Crne Gore, odnosno potvrde pismeno tu činjenicu, studiranje se odvija kao za sve državljane Srbije, studenti iz Crne Gore koji ne potpišu tu potvrdu tretiraju se kao stranci. Jasno je da u ovom postupanju ima osnova diskriminacije, ali i drugih namjera, koje su izvjesno anahrone i prevaziđene, ali mogu praviti ozbiljne probleme. Javne politike poput obrazovanja, zdravstva, nauke, sporta, a ubjeđen sam i mnoge druge trebalo bi da budu dio jasnih bilateralnih odnosa i uredi se u cilju punog interesa građana obje zemlje. Na kraju to su evropske tekovine, region hoće u EU, a ne razmišlja na ozbiljan način, o međusobnom uvažavanju, ekonomskim interesima, većem regionalnom tržištu, carinskoj uniji, i sl.

Jezik u Crnoj Gori je izmjenama i dopunama zakona suštinski izjednačen kao crnogorski-srpski, bošnjački, hrvatski, ali ostaje ustavna odrednica da je u službenoj upotrebi crnogorski jezik. Ćirilčno i latinično pismo su izjednačeni, ćirilčno se prvo uči u školi, a udžbenici su negdje paritetno podjeljeni na ćirilčne i latinične ili poput udžbenika iz maternjeg jezika imaju zastupljenost oba pisma. Latinica je odnijela primat u službenoj komunikaciji na državnom nivou, što ne mora da znači da je i konstanta. Primjer ministra MUP-a koji je za vrijeme mandata insistirao na ćirilčnoj korespondenciji, što je u tom ministarstvu postalo pravilo govori o tome da je moguće mjenjati postojeću dominantnu praksu. Na kraju od skore je na ulazu u Cetinje veliko ćirilčno Obodsko slovo.

Crkveno pitanje se kreće između nespornog prava Crnogorsko-primorske mitropolije da djeluje i ima imovinu do otvorenog dovođenja u pitanje crnogorskog suvereniteta kroz mnoge izjave u javnosti, pa i kod činjenice da se na teritoriji države nalazi nekoliko eparhija, a da je sama mitropolija dio SPC. Negdje bi i po crkvenim kanonima bilo potrebno izjednačiti granice države sa granicama Crnogorsko-primorske mitropolije. Svakako pritisak koji ide kroz djelovanje crkvenih velikodostojnika na karakter i suverenitet Crne Gore je kontinuiran i jasan. Ipak i pored toga mnogi vjernici čija je „prva opcija“ suverena Crna Gora posjećuju hramove CPM.

Đukanovićev DPS kao i sam Đukanović su „zamoreni“. Nema više svežih ideja i jasnih konflikata sa nazadnim snagama, na kojima se dobija jaka međunarodna pozicija i podrška, a onda i izbori. Ruski uticaj postoji, čak ga zvanična Moskva i ne krije, ali on nije u toj mjeri dramatičan, koliko je dramatičan nivo korupcije i kriminala u zemlji. Đukanović pokušava da predstavi ruski uticaj kao fatalan, a svoj eventualni poraz na izborima, odlazak sa vlasti ili kako god, kao početak propasti države na čijem je čelu. To su sada već jasni znaci želje da se vlast drži silom državnih institucija, državnih fondova pa i crnih fondova. Tajkun vlasti DK koji se javlja iz Londona, dao je jasne

dokaze o nezakonitim donacijama kojima se kupuju glasovi. Ostao je nedorečen da li je donacije davao samo vlasti? Njegovi dokazi bili su okidač pokretanja možda i prvih velikih građanskih protesta u Crnoj Gori. Zanimljivo je da je DK kao bjegunac i lice sa Interpolove potjernice, dobio prostor na RTS-u, što je čini se negdje potvrdilo da Vučić i Đukanović nijesu više u „velikom saglasju“. Sve rečeno i još po nešto govori da političke elite suštinski diktiraju karakter odnosa dvije države, a da osnova za brži razvoj odnosa u obostranom interesu u dubljim društvenim slojevima postoji.

Boris Marić

U Podgorici, 6.4.2019. god.